

informe de la **comunicació** a Catalunya **2000**

inCOM
Institut de la Comunicació

Universitat
Autònoma
de Barcelona

INFORME DE LA COMUNICACIÓ A CATALUNYA 2000

Maria Corominas
Miquel de Moragas Spà
(editors)

Institut de la Comunicació
Universitat Autònoma de Barcelona

Amb el suport de:
Generalitat de Catalunya

Amb el patrocini de:
al-pi
Gas Natural SDG
El Periódico de Catalunya

Amb la col·laboració de:
Diputació de Barcelona
Fundació Jaume Bofill
Infoadex

Informe de la comunicació a Catalunya 2000 / Maria Corominas, Miquel de Moragas Spà (eds.). -- Bellaterra : Institut de la Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona, 2000.
ISBN 84-699-2574-1

I. Corominas, Maria II. Moragas Spà, Miquel de 1. Comunicació -- Catalunya -- Anuaris -- 2000 2. Mitjans de comunicació -- Catalunya -- Anuaris -- 2000 3. Comunicació -- Catalunya -- aspectes socials 4. Comunicació -- Catalunya -- aspectes polítics 4. Comunicació -- Catalunya -- ètics i morals 5. Comunicació i Cultura -- Catalunya 6. Informació -- Tecnologia -- Catalunya

301.153 (467.1)"2000"

Coordinació general

Maria Corominas

Director de l'InCom

Miquel de Moragas Spà

Consell de redacció

Maria Corominas

Miquel de Moragas Spà

Daniel E. Jones

Bernat López

Gemma Larrègola

Secretaria de redacció

Josep Àngel Guimerà i Orts

Marta Civil

Ana Belén Moreno

Correcció i assessorament lingüístic

Oriol Gibert

Gemma Casamajó

Josep Saurí

Edició i disseny

Miquel Gómez

Xavier Martínez Chico

Nando Salvà

Eduardo Ramos

Mario Moya

Impressió i encuadernació

Novoprint

Dipòsit legal

B-26.558-2000

Autors

Salvador Alsius
Laura Bergés
Montse Bonet
Lluís Bonet i Agustí
Héctor Borrat
Lluís de Carreras i Serra
Marta Civil
Maria Corominas
Matilde Delgado
David Domingo
Anna Fajula
Xavier Ferràndiz Bofill
Rosa Franquet
Philipp Fürst
M. Antònia Galceran
Núria García
Josep Gifreu
Josep Lluís Gómez Mompart
Román Gubern
Josep Àngel Guimerà i Orts
Daniel E. Jones
Gemma Larrègola

Bernat López
Joan Majó
Xavier Marcet
Enric Marín i Otto
Josep M. Martí
Rosario de Mateo
Miquel de Moragas Spà
Llúcia Oliva
Emili Prado
Núria Puig
J. Vicenç Rabadan
Natividad Ramajo
Esteve Rimbau
José M. Ricarte
David Roca
Marta Sabater
Jordi Sànchez
Maite Soto
Casimiro Torreiro
Joan Manuel Tresserras
David Vidal Castell
Pere Vila i Fumàs

INFORME DE LA COMUNICACIÓ A CATALUNYA 2000

Presentació	6
Miquel de Moragas Spà, Maria Corominas	
Introducció	9
Miquel de Moragas Spà, Maria Corominas	
Part I	
LA SITUACIÓ DELS MITJANS	
(Informes, estadístiques, interpretacions)	
1. La premsa	17
Josep Lluís Gómez Mompart, David Vidal Castell	
2. La ràdio	43
Josep M. Martí, Montse Bonet	
3. La televisió	67
Emili Prado, Matilde Delgado, Núria García, Gemma Larrègola	
4. La publicitat	91
José M. Ricarte, David Roca, Anna Fajula, Philipp Fürst	
5. El sector cinematogràfic	113
Esteve Riambau, Casimiro Torreiro	
6. Grups de comunicació	125
Rosario de Mateo, Laura Bergés, Núria Puig, Marta Sabater	
7. Tres indústries culturals d'edició discontinua: editorial, fonogràfica, videogràfica	145
Daniel E. Jones	
8. Multimèdia i Internet	167
Rosa Franquet, Matilde Delgado, Natividad Ramajo, Maite Soto	
9. Les telecomunicacions	185
Pere Vila i Fumàs, Xavier Ferràndiz Bofill	
10. La comunicació local	213
Observatori de la Comunicació Local (J. Vicenç Rabadan, Montse Bonet, Josep Àngel Guimerà i Orts, Miquel de Moragas Spà, David Domingo, Bernat López)	
11. Les polítiques de comunicació	243
Miquel de Moragas Spà, Bernat López	
12. La llengua	259
Maria Corominas, Llúcia Oliva	

13. La Xarxa a la premsa, la premsa a la Xarxa	275
Héctor Borrat	

Part II

PROSPECTIVA EN COMUNICACIÓ

Grans tendències

14. Comunicació i pensament estratègic a l'empresa	295
Xavier Marcet	
15. Dret a la informació i ètica periodística	303
Salvador Alsius	
16. La Unió Europea i la Societat de la Informació	311
Joan Majó	
17. La imatge en la societat de la informació	321
Román Gubern	
18. L'impacte cultural de les noves tecnologies	329
Enric Marín i Otto, Joan Manuel Tresserras	
19. L'espai català de comunicació en l'era digital	339
Josep Gifreu	
20. Nous reptes per a les polítiques culturals a Catalunya	347
Lluís Bonet i Agustí	
21. El control democràtic de la televisió	359
Lluís de Carreras i Serra	
22. Comunicació política i noves tecnologies	371
Jordi Sànchez	

Part III

DOCUMENTACIÓ I ESTUDIS

23. Documentació i estudis	381
23.1. Selecció bibliogràfica (1999)	382
M. Antònia Galceran	
23.2. Recull de tesis doctorals llegides a Catalunya (1998 i 1999)	389
Marta Civil	
23.3. Estudis universitaris	392
Marta Civil, Josep Àngel Guimerà i Orts	
23.4. Webs d'interès	393
Marta Civil, Josep Àngel Guimerà i Orts	

EL SECTOR CINEMATOGRÀFIC

**Esteve Rimbau
Casimiro Torreiro**

Departament de Comunicació Audiovisual
i de Publicitat
(Universitat Autònoma de Barcelona)

El sector cinematogràfic constitueix un dels punts febles de les polítiques culturals i de comunicació a Catalunya. Partint d'aquesta premissa, en el capítol s'analitzen els antecedents immediats de les polítiques aplicades al sector del cinema i se n'interpreten els resultats. També s'hi descriu l'estat del sector cinematogràfic a Catalunya a final de la dècada dels noranta i, per acabar, s'hi apunten possibles desenvolupaments futurs de la indústria cinematogràfica catalana i de la intervenció pública sobre el sector.

*El decret del
Ministeri de
Cultura que
regula les
subvencions
a la producció
cinematogràfica
espanyola perfila
la situació de la
producció
cinematogràfica a
Catalunya a final
dels anys noranta*

(1) Dades proporcionades pel Departament de Cultura de la Generalitat.

1. Introducció

La indústria cinematogràfica catalana es troba, en el tombant de mil·lenni, en una situació força complexa que deriva de la combinació dels pobres resultats de les polítiques públiques de promoció aplicades fins ara i dels nous reptes que plantegen les tecnologies de la informació i la comunicació, així com del procés de globalització econòmica.

La dependència de la cinematografia catalana de lògiques cada vegada més complexes de producció i de distribució; la incidència de les noves plataformes digitals, i la progressiva concentració, que tendeix a afectar tots els nivells de la cadena del negoci audiovisual, plantegen greus dificultats a aquest sector i creen la necessitat de noves i més vigoroses polítiques públiques de suport o de coordinació.

2. La producció cinematogràfica: al límit de la supervivència

2.1. Marc legal: evolució dels ajuts a la producció

El decret del Ministeri de Cultura (de l'any 1994) que regula les subvencions estatals a la producció cinematogràfica espanyola perfila, amb les petites modificacions tècniques introduïdes posteriorment pel govern del PP, la situació de la producció cinematogràfica a Catalunya a final dels anys noranta. Aquest decret va substituir el marc regulador establert, el 1983, per l'anomenada *llei Miró*, que es basava en les subvencions anticipades a projectes, d'acord amb els criteris subjectius d'una comissió assessora, a la qual es va afegir, a partir de 1985, una subcomissió específica amb seu a Barcelona. Gràcies a una política sinèrgica amb la de la Generalitat, especialment accentuada des de l'inici del suport parlamentari de CiU al govern del PSOE (1993), un pacte polític no escrit estipulava que d'un 20% a un 25% del percentatge del Fons estatal de Protecció a la Cinematografia corresponia als ajuts destinats al cinema català.

La producció catalana se situava entre els 12 i els 26 llargmetratges anuals¹, amb unes proporcions que oscil·laven entre el 25,5% i el 47,6% del conjunt de l'Estat (vegeu la taula 1).

 Taula 1

Llargmetratges espanyols* i catalans** (1988-1994)

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Llargmetratges espanyols	63	47	42	64	48	53	41
Llargmetratges catalans	26	12	20	18	21	20	17
% llargmetratges catalans sobre total espanyols	41,2	25,5	47,6	28,1	43,7	37,7	41,4

* Es consideren espanyols els llargmetratges produïts al conjunt de l'Estat, incloent-hi Catalunya.

** Es consideren catalans els llargmetratges produïts o coproduïts per alguna empresa amb seu social a Catalunya.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'ICAA i del Departament de Cultura de la Generalitat.

Tanmateix, aquestes dades resulten equívokes a partir del moment que inclouen com a producció catalana una sèrie de films coproduïts -- encara que sigui en proporcions minoritàries-- per empreses radicades a Catalunya o per d'altres que, malgrat tenir la seu social al Principat, són subsidiàries de *holdings* plenament identificats amb la producció cinematogràfica de Madrid².

El Govern autònom atorgava, paral·lelament, les seves pròpies subvencions. Conceptualment, es destinaven a compensar el desavantatge comercial que per a aquests films suposava haver-se d'estrenar de manera obligatòria i exclusiva en català. A la pràctica, no és difícil inferir que una part d'aquests diners s'invertien en la producció i és evident que només s'estrenaven en català els llargmetratges subvencionats per l'administració autonòmica a través d'una doble política, sovint contradictòria: de la Direcció General de Promoció Cultural, pel que fa a la producció autonòmica, i de la Direcció General de Política Lingüística, en relació amb el doblatge subvencionat de films estrangers. El marge comprès entre els 5 llargmetratges subvencionats el 1991, amb un pressupost de 103 milions de pessetes, i els 18 corresponents a 1989, amb una subvenció de 301 milions, marca, en una dimensió pràctica molt més propera a la realitat, el mínim i el màxim patrimonial de la producció cinematogràfica de Catalunya abans de 1994 (vegeu la taula 2).

□ Taula 2

Ajuts de la Generalitat a llargmetratges produïts a Catalunya i estrenats en català (1988-1994)

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Subvencions de la Generalitat*	175	301	259	103	175	131	197
Llargmetratges en català	11	18	15	5	10	8	10

* En milions de pessetes.

Font: Elaboració pròpia a partir de les memòries del Departament de Cultura de la Generalitat (1988-1994).

L'encariment desorbitat dels costos de producció --l'import de les subvencions es calculava en funció de pressupostos sovint inflats-- i, sobretot, la sospita fonamentada que les pel·lícules estaven pràcticament amortitzades abans de l'estrena³, van provocar l'exhauriment de la fórmula establerta per Pilar Miró, que tan bons resultats havia donat durant els primers anys d'aplicació. Un article de Diego Muñoz identificava la perversió progressiva dels seus efectes, denunciant el fet que de les 287 pel·lícules subvencionades pel Ministeri de Cultura de 1984 a 1992, 134 (un 46,7%) havien recapitat a taquilla quantitats inferiors a la subvenció rebuda⁴. Aquesta alerta vermella afectava específicament el cinema català: segons la mateixa font, la recaptació mitjana de les pel·lícules produïdes entre 1986 i 1992 era de 17 milions de pessetes i un 39% de les rodades ni tan sols arribava a estrenar-se.

A la llum d'aquests resultats globals, el nou sistema de subvencions aprovat pel Ministeri de Cultura a final de 1994 tenia com a objectiu prioritarri incentivar la *comercialitat* de les pel·lícules. En línies generals, aquestes mesures limiten les subvencions anticipades als anomenats *films d'especial interès artístic* i als de nous realitzadors i inclouen una subvenció

El marge comprès entre els 5 llargmetratges subvencionats el 1991 i els 18 corresponents a 1989 marca el mínim i el màxim patrimonial de la producció cinematogràfica de Catalunya abans de 1994

(2) Per exemple, considerar catalanes pel·lícules com *Mujeres al borde de un ataque de nervios* (Pedro Almodóvar, 1988) per l'avenç de distribució de Lauren Films o *1492. La conquista del paraíso* (Ridley Scott, 1992) pels serveis del rodatge local aportats per Cyrk SA --ni tan sols esmentats en la publicitat internacional del film-- és un eufemisme. D'acord amb aquest mateix criteri, el cinema català hauria guanyat un Oscar per *Belle époque* (Fernando Trueba, 1993), perquè la productora Lolafilms té una delegació a Barcelona.

(3) Segons un estudi econòmic elaborat per encàrrec de l'ICAA a propòsit del conjunt de la producció espanyola dels vuitanta, "es pot afirmar amb rotunditat que les subvencions anticipades, juntament amb la necessitat de les distribuïdores multinacionals de distribuir entre 20 i 30 llargmetratges espanyols per garantir les cotitzades llicències de doblatge, són els dos pilars en els quals descansa la indústria cinematogràfica espanyola" (Fundesco, 1993:29).

(4) Muñoz, Diego: "La mitad de las películas españolas han recaudado menos de la cantidad anticipada por Cultura", *El País*, 22 d'octubre de 1992, pàg. 26.

*D'entre totes les
pel·lícules
catalanes
estrenades entre
1989 i 1993,
només vuit
superaven el
llistó dels 30
milions fixat pel
Ministeri*

automàtica del 15% de la recaptació obtinguda a taquilla per qualsevol pel·lícula espanyola i un 33% del seu pressupost --fins a un màxim de 100 milions de pessetes-- si recaptava un mínim de 30 milions de pessetes (després augmentat a 50). Els nous realitzadors només havien d'aconseguir 20 milions i les pel·lícules estrenades en llengües distintes del castellà, 10 --després 15. Aquesta mesura de gràcia per a la producció catalana era el resultat de l'evidència que, d'entre totes les pel·lícules catalanes estrenades entre 1989 i 1993, només vuit superaven el llistó dels 30 milions fixat pel Ministeri. Malgrat que en el cas de la producció catalana aquesta precarietat industrial era molt més accentuada, no en tenia l'exclusivitat: un 82% dels llargmetratges realitzats el 1993 a tot l'Estat s'havien beneficiat d'ajuts institucionals i/o drets d'antena televisius i un 80% de les productores actives el 1994 generaven un únic llargmetratge per any (Esteban i López, 1994).

2.2. 'Boom' del cinema espanyol, crisi del cinema català

L'entrada en vigor del nou sistema de subvencions estatals ha canviat les estratègies de producció i ha accentuat les diferències entre el cinema fet a Madrid i el fet a Barcelona. Des d'aquest punt de vista, l'augment quantitatiu de la producció espanyola, en la segona meitat dels anys noranta, no s'ha de veure com una reacció industrial pròpia d'un lliure mercat sinó com un nou acoblament dels productors a la mecànica que regula les normes de protecció. Tot i que en proporcions menys escandaloses que durant els anys seixanta, s'ha repetit la cursa frenètica per rodar més pel·lícules, més barates, en coproducció sempre que es pugui i amb una previsió d'èxit més immediat, per augmentar així els marges de la subvenció automàtica. En conseqüència, dels 41 llargmetratges produïts a tot l'Estat el 1994, s'ha passat a 79 el 1998 --amb una xifra màxima de 92 títols el 1996--, mentre que la producció catalana, malgrat la generosa inclusió de títols amb participació econòmica de Lolafilms --com *Two Much*, *Libertarias*, *Tierra* o *Perdita Durango*--, comença a mostrar símptomes de defalliment (vegeu la taula 3).

El cinema estatal ha reaccionat favorablement a les noves mesures de protecció, a través de la presa de posicions estratègiques per part dels principals productors al voltant de les plataformes digitals, aixoplugades pels

□ Taula 3

Llargmetratges espanyols* i catalans (1994-1998)**

	1994	1995	1996	1997	1998
Llargmetratges espanyols	41	56	92	73	79
Llargmetratges catalans	17	17	26	13	13
% Llargmetratges catalans sobre total espanyols	41,4	30,3	28,2	17,8	16,4

* Es consideren espanyols els llargmetratges produïts al conjunt de l'Estat, incloent-hi Catalunya.

** Es consideren catalans els llargmetratges produïts o coproduïts per alguna empresa amb seu social a Catalunya.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'ICAA i del Departament de Cultura de la Generalitat.

dos grans partits estatals. Tant Canal Satélite Digital, en l'òrbita de Prisa, com Vía Digital, en la de Telefónica, es beneficien de les seves xarxes multimediatiques per exercir funcions publicitàries eficaces sobre els productes --d'altra banda cada, cop més ambiciosos-- sorgits de les seves empreses associades. En conseqüència, la reacció positiva d'un públic majoritàriament jove ha propiciat un augment de la quota de mercat del cinema espanyol, des d'un 7,1% el 1994 (la més baixa en els darrers anys) fins a un 12,5% el 1995 o un 11,7% el 1998, tot i que aquest creixement no és tant a costa del cinema nord-americà com del de la resta d'Europa (Font: ICAA).

D'altra banda, l'augment del nombre d'espectadors de cinema espanyol (de 4.339.942 el 1997 a 7.563.490 el 1998, segons l'ICAA) és atribuïble, essencialment, a unes quantes pel·lícules, ben poques, que obtenen recaptacions superiors als mil milions de pessetes: *Airbag* el 1996, *Abre los ojos* i *Torrente, el brazo tonto de la ley* durant les temporades 1997/98, o *Todo sobre mi madre* i *Muertos de risa* el 1999. A darrere, amb recaptacions de taquilla que oscil·len entre els 500 i els mil milions, apareixen *Carne trémula*, *El amor perjudica seriamente la salud*, *El perro del hortelano*, *Secretos del corazón* o *Los amantes del círculo polar*, mentre que la resta de la producció ocupa posicions molt més allunyades.

En aquest nou paisatge del cinema espanyol, que --llevat del fenomen Almodóvar-- segueix tenint l'assignatura pendent en la difusió internacional, el cinema català ha quedat pràcticament aïllat --amb l'excepció d'un suport insuficient per part de Televisió de Catalunya-- i reduït a una dimensió purament artesanal. Darrere dels 49 llargmetratges produïts a Catalunya entre 1995 i 1999 predominen les efímeres empreses individuals encapçalades pel mateix realitzador, i només en el cas de Ventura Pons i Els Films de la Rambla aquesta fórmula ha gaudit d'una certa continuïtat. Algunes pel·lícules s'han rodat amb el suport d'empreses publicitàries --com Rodar y Rodar o Eddie Saeta--; Sogedasa, vinculada al sector de distribució (Filmax), és l'única productora catalana dotada d'estructura empresarial, a part del sector de l'animació, tot i que les principals productores d'aquesta modalitat --D'Ocon Films, Cromosoma i Neptuno Films-- dediquen els esforços més importants a la televisió.

□ Taula 4

Les cinc pel·lícules més vistes a Catalunya d'origen català, de la resta de l'Estat i de la resta del món (1998)

Catalanes		Resta de l'Estat		Resta del món	
Títol	Espec.	Títol	Espec.	Títol	Espec.
Carícies	36.998	<i>Torrente, el brazo tonto de la ley</i>	638.898	<i>Titanic</i> (EUA)	2.163.663
La buena estrella	33.379	<i>La niña de tus ojos</i>	265.964	<i>Seis días y siete noches</i> (EUA)	772.084
Subjúdice	29.379	<i>Los amantes del círculo polar</i>	161.372	<i>Mejor imposible</i> (EUA)	651.384
La mirada del otro	28.979	<i>Cha cha chá</i>	136.410	<i>La máscara del zorro</i> (EUA)	632.529
Assumptes intern	14.099	<i>Barrio</i>	109.841	<i>Algo pasa con Mary</i> (EUA)	567.721

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Cultura (1999).

*La reacció
positiva d'un
públic
majoritàriament
jove ha propiciat
un augment de la
quota de mercat
del cinema
espanyol*

*Segons dades del
Comissionat per a
la Societat de la
Informació, la
mitjana de la
recaptació de les
51 pel·lícules
'industrialment
catalanes'
produïdes entre
1992 i 1996 va ser
de 12,4 milions
de pessetes*

□ Taula 5

Nombre de pel·lícules amb més de 37.000* espectadors a Catalunya, segons origen (1998)

Origen	nombre
EUA	109
Reste de l'Estat	12
Regne Unit	11
Reste del món	8
Total	140

* Nombre d'espectadors de la pel·lícula catalana més vista el 1998.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Cultura (1999).

Igual que a la resta de l'Estat, les noves normes de protecció han afavorit, a Catalunya, l'aparició de nous realitzadors que redueixen el risc de la inversió dels productors. Tanmateix, dels 21 debutants catalans en el llargmetratge entre 1995 i 1999 --que representaven gairebé el 50% de la producció-- només Marta Balletbò-Coll ha repetit l'experiència de posar-se darrere de les càmeres i, entre aquests realitzadors novells, també destaca la presència de professionals, més o menys veterans, procedents d'altres sectors o allunyats de la direcció des de fa temps. És el cas dels guionistes Joaquim Jordà, Joan Potau i Dolors Payàs, l'actriu Mireia Ros, el documentalista independent Llorenç Soler o el productor Carles Jover.

Pel que fa als gèneres, el predomini de les comèdies i els films històrics, vigent en períodes anteriors, ha donat pas a una diversitat més gran, que inclou incursions puntuals en el *thriller* o el fantàstic. Ventura Pons ha trobat un estil particular a través de l'adaptació de textos teatrals catalans --Josep Maria Benet i Jornet o Sergi Belbel--, mentre que *El pianista* i *La ciutat dels prodigis* procedeixen de les novel·les homònimes de Manuel Vázquez Montalbán i Eduardo Mendoza. Finalment, José Luis Guerín (*Tren de sombras*), Marc Recha (*L'arbre de les cireres*), Agustí Villaronga (*El mar*) o Joaquim Jordà (*Mones com la Becky*) mantenen vigent la tradició d'un cinema català d'autor amb inquietuds experimentals o avantguardistes, que gaudeix d'un gran prestigi artístic però que no altera el pobre balanç de taquilla establert per d'altres films amb una explícita vocació comercial però amb fracassos estrepitosos de recaptació. Segons dades del Comissionat per a la Societat de la Informació, la mitjana de la recaptació de les 51 pel·lícules *'industrialment catalanes'* --fórmula eufemística per diferenciar-les de les *fiscalment catalanes*-- produïdes entre 1992 i 1996 va ser de 12,4 milions de pessetes⁵.

(5) Un informe del Comissionat per a la Societat de la Informació justifica bona part d'aquesta desfeita mitjançant la contraposició entre "les passejades provocatives del director Santiago Segura per totes les televisions de l'Estat parlant de la seva primera pel·lícula, *Formente*" i l'actitud que, "en canvi, s'adverteix sovint en les aparicions televisives dels directors i actors catalans [que, amb] una contenció emotiva i una concentració intel·lectual fabriquen un missatge poc engrescador per moure l'espectador cap a les sales de cinema". (Comissionat per a la Societat de la Informació, 1999).

☐ Taula 6

Els set primers territoris d'origen de les pel·lícules vistes a Catalunya (1998)

Origen	Espectadors	Recaptació en milions
EUA	21.261.769	14.265
Resta de l'Estat espanyol	2.430.466	1.634
Regne Unit	1.471.492	980
França	350.337	282
Canadà	279.400	264
Alemanya	225.690	172
Catalunya	219.853	144

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Cultura (1999).

2.3. Noves polítiques per redreçar la situació

Davant de la distància progressiva que separa la producció cinematogràfica catalana de la de la resta de l'Estat, la Generalitat va establir una política amb dos eixos: d'una banda, el Programa d'Ajuts a la Indústria del Cinema, creat l'any 1995, i de l'altra, les quotes per a films en llengua catalana, establertes pel polèmic decret sobre mesures de foment de l'oferta cinematogràfica doblada o subtitulada en català, que havia d'entrar en vigor l'1 de gener de 1999 i es va ajornar a causa del rebuig dels sectors de la distribució i l'exhibició.

El Programa d'Ajuts a la Indústria del Cinema redistribueix les subvencions que abans es destinaven exclusivament a projectes cinematogràfics, d'acord amb unes proporcions que ara afavoreixen les produccions televisives per damunt de les destinades a la pantalla gran (vegeu la taula 7).

☐ Taula 7

Subvencions de la Generalitat a la producció cinematogràfica catalana (1995-1997)

	1995	1996	1997
Preparació de projectes	9,8	37,0	11,9
Nous realitzadors	15,0	15,0	45,0
Versió catalana	8,9	28,7	84,4
Telefilms	559,0	—*	500,0
Total	592,7	80,7	641,3

* L'any 1996 no hi va haver convocatòria d'ajuts a telefilms.

Font: Departament de Cultura de la Generalitat.

Televisió de Catalunya segueix aquest mateix criteri quan, dels 1.088 milions invertits en el sector el 1998 (el 1997 van ser 672), en va dedicar únicament 281 (211 el 1997) a l'adquisició de drets d'antena de llargmetratges cinematogràfics, mentre que va destinar la resta a la producció de

El Programa d'Ajuts a la Indústria del Cinema redistribueix les subvencions que es destinaven exclusivament a projectes cinematogràfics

*En contrast amb
la precària
situació de la
producció
cinematogràfica
a Catalunya, la
distribució i
l'exhibició
presenten
resultats
favorables*

sèries (incloses les d'animació) i telefilms. Indubtablement, el cost d'aquests últims productes és molt més baix i, sigui quina sigui la seva audiència, sempre serà superior a l'obtinguda per qualsevol pel·lícula catalana que arribi a les sales de cinema.

3. La distribució i l'exhibició: el bon negoci

En contrast amb la precària situació de la producció cinematogràfica a Catalunya, descrita fins ara, els altres dos grans sectors del negoci cinematogràfic, la distribució i l'exhibició, presenten resultats favorables, els mateixos que tradicionalment han situat tots dos sectors al capdavant del negoci. A Catalunya, com, d'altra banda, a la majoria dels països europeus de l'entorn --l'excepció, fins i tot limitada, podria ser França--, no hi ha conglomerats producció-distribució-exhibició⁶ que garanteixin la màxima realització de beneficis (aquest és el mecanisme que va construir la puixança del Hollywood clàssic, per exemple), encara que sí que es comptabilitzen algunes firmes amb seu social a Barcelona i amb capital d'origen català que se situen, des de fa anys, entre les de major volum de negoci al mercat espanyol.

La distribuïdora i exhibidora Lauren Films, com és habitual, continua en llocs d'avantguarda. Situada, el 1998, en el sisè lloc del rànquing d'empreses del sector per volum de negoci a Espanya (amb una quota d'espectadors equivalent al 5,83%, 6.543.358 sobre un total de 112.143.150), fins i tot ha millorat les seves pròpies marques durant els vuit primers mesos de 1999 (segons les darreres xifres oficials disponibles quan s'escriu aquest capítol), i s'ha situat en el cinquè lloc (només superada per les quatre multinacionals nord-americanes: Warner Sogefilms, United International Pictures⁷, Hispano Fox Films i Columbia Tri-Star), amb 7.992.333 espectadors i una recaptació de 5.011.730.000 pessetes⁸.

Entre les empreses catalanes, la segueix la també distribuïdora i exhibidora Sherlock Media (912.377 espectadors, 605.019.882 pessetes, lloc número 13), que es troba a una gran distància de Lauren Films però que ha fet un salt impressionant que li ha permès assolir aquestes xifres des dels modestos 5.031 espectadors obtinguts el 1998. L'ampliació de capital de què s'ha beneficiat, alguns acords concrets de distribució amb altres empreses (com la també catalana Manga Films) i l'ampliació del negoci d'exhibició a Madrid expliquen aquest salt, el més important experimentat per una empresa catalana del sector en l'exercici de 1999.

Sherlock Media se situa tan sols un lloc per damunt de Manga Films. Encara que les xifres d'aquesta darrera, nascuda per a la distribució videogràfica i a sales de productes d'animació asiàtics --d'aquí li ve el nom--, són més modestes, ha ampliat progressivament el seu camp d'activitats a d'altres pel·lícules: 624.892 espectadors, amb uns ingressos de 400 milions de pessetes. És la darrera empresa catalana a la llista de les 25 distribuïdores amb xifres més grans el 1999⁹. En tot cas, queden molt lluny un nombre ingent de minúscules empreses amb una quota de mercat tan petita que es fa completament innecessari esmentar-les en aquest capítol.

(6) Una encara tímida excepció la podria constituir el grup Filmmax, que a més de les seves tradicionals activitats en el ram de la distribució (també videogràfica), ha començat, fa un temps, una política de producció (sobretot de films de gènere), alhora que, amb l'adquisició de les seves primeres sales a Barcelona (els cinemes Publi), anuncia la intenció d'expandir-se pel sector de l'exhibició.

(7) Tal com passa a altres països, UIP distribueix a Espanya els films de les productores multinacionals Paramount, Universal i Metro Goldwyn Mayer.

(8) Font: Ministeri de Cultura (1999) i Ministeri de Cultura, ICAA (1999).

(9) Cal esmentar el cas de la productora i distribuïdora Lotafilms, domiciliada a Madrid, que té una petita participació d'inversors catalans en el seu capital social, per la qual cosa algunes de les seves pel·lícules (*Be-Bé époque* o *La niña de tus ojos*, per exemple), apareixen sovint als catàlegs de producció de la Generalitat de Catalunya.

3.1. El mercat a Catalunya: auge de les multisales

Amb un total de 12.713.414 entrades venudes a 412 sales i unes recaptacions de 8.775 milions de pessetes fins a l'agost de 1999, la província de Barcelona continua ocupant el tradicional segon lloc en el rànquing de places d'exhibició de tot l'Estat, només superada per Madrid (22.453.432 espectadors, el 20,02% del total del mercat espanyol), mentre que tant Tarragona (1.324.476 espectadors a 82 sales, 786 milions de pessetes de recaptació) com Girona (1.217.979 espectadors, 63 sales, 748 milions) es troben entre les vint primeres places espanyoles, en els llocs 17 i 18 del rànquing, respectivament.

□ Taula 8

Dades generals de l'exhibició cinematogràfica a Catalunya (1998)

	Pantalles de cine	% sobre total català	Recaptació (milers pes.)	% sobre total català	Despesa per habitant (pes.)	Entrades venudes (milers)	% sobre total català	Entrades per habitant
Barcelona	396	68,5 %	11.808.300	85,8 %	2.473	17.103	84,0 %	3,6
Tarragona	83	14,4 %	938.188	6,8 %	1.690	1.612	7,9 %	2,9
Girona	59	10,2 %	649.442	4,7 %	1.226	1.039	5,0 %	2,0
Lleida	40	6,9 %	373.261	2,7 %	1.043	618	3,0 %	1,7
Total Catalunya	578	100 %	13.769.191	100 %	2.214	20.372	100 %	3,3

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la Sociedad General de Autores y Editores (1999).

Aquestes xifres anuncien una pujada important del volum de negoci quan s'hagi tancat l'exercici de 1999 --les dades encara no són disponibles quan escrivim aquest capítol--, ja que la comparació amb les xifres dels deu primers mesos de l'any anterior permet observar una superació evident. La província de Barcelona n'és un bon exemple: l'octubre de 1998, s'hi havien comptabilitzat 12.439.523 entrades venudes; aquesta quantitat, l'agost de 1999, ja s'havia superat en gairebé 275.000 unitats.

Tal com ha passat els exercicis de 1997 i 1998, el fenomen més important pel que fa a l'exhibició cinematogràfica al Principat és l'obertura de noves sales --sobretot en el format multisales. Aquest fenomen, que comporta un augment d'espectadors, també s'observa a la resta de l'Estat. Per bé que les províncies de Girona i Tarragona experimenten oscil·lacions mínimes a la baixa (Tarragona perd una pantalla; Girona, tres), Barcelona registra un increment notable, que va des de les 337 sales comptabilitzades l'octubre de 1998 fins a les 412 d'agost de 1999. Tot i el tancament d'alguns cinemes tradicionals al centre de la capital (l'Astoria, els Arkadín), l'obertura de nous complexos als voltants de Barcelona (com Park Vallès, de la multinacional AMC, a Terrassa) i a la mateixa ciutat (Cinesa Diagonal) compensen amb escreix aquestes pèrdues.

3.2. Sota el signe de la llei

Tant la distribució com l'exhibició cinematogràfiques a Catalunya han viscut, els darrers mesos, concretament des de setembre de 1998 --quan el

El fenomen més important pel que fa a l'exhibició cinematogràfica al Principat és l'obertura de noves sales, sobretot en el format multisales

Es preveia que el decret entrés en vigor el 17 de març de 1999, però des de llavors ha experimentat dos retards, l'últim dels quals deixa en suspens la seva aplicació fins a l'1 de juny de 2000

Decret de la Generalitat 237/1998 va articular alguns dels principis generals inclosos en la modificació de la Llei de Normalització Lingüística vigent des de 1983--, sota la tensió generada en els sectors involucrats per l'existència de sancions en cas d'incompliment de les prescripcions formulades al decret.

Aprovada al Parlament --a diferència de la llei de 1983, sense el consens general de les forces polítiques representades¹⁰--, la Llei de Política Lingüística estableix que, per tal que l'espectador catalanoparlant pugui triar, entre l'oferta que li proposen les empreses d'exhibició, els títols doblats o subtitulats en la seva llengua, es fixaran quotes tant per a la distribució com per a l'exhibició, que afectaran sobretot les pel·lícules que les grans distribuïdores consideren de gran impacte popular i a les quals, en bona lògica comercial, dediquen un nombre més gran de còpies. Aquestes mesures han de ser interpretades en la perspectiva històrica d'una molt baixa presència de pel·lícules en català a les cartelleres, que rarament supera el 2% del total dels títols exhibits (segons dades del Departament de Cultura de la Generalitat, el 1998, últim exercici tancat quan es redacta aquest capítol, les pel·lícules estrenades en versió catalana van ser només 27, i no s'adjunten dades d'espectadors de deu d'elles) i en molts casos es tracta de pel·lícules amb doblatge íntegrament subvencionat per la Generalitat, sobretot per la Direcció General de Política Lingüística. En la mateixa línia, cadascuna de les 174.789 entrades venudes dels quatre films estrangers que, el 1997, es van doblar al català estava gravada amb 212 pessetes a compte de la subvenció pública invertida en la seva promoció.

Concretament, el decret preveu, durant els dos primers anys d'aplicació, l'obligatorietat de doblar o subtitular el 50% de les pel·lícules que es comercialitzin amb 18 còpies o més, quantitat que es redueix a 16 a partir del tercer any. Pel que fa a l'exhibició, s'estableix un mínim anual del 25% dels dies de l'exercici (un de cada quatre) dedicats al cinema en català, si bé cal consignar que les pel·lícules espanyoles compten com a catalanes a efectes de cobrir aquesta quota.

Es preveia que el decret entrés en vigor el 17 de març de 1999, però des de llavors ha experimentat dos retards, l'últim dels quals deixa en suspens la seva aplicació fins a l'1 de juny de 2000¹¹. Les raons que expliquen aquests retards són de dos tipus: en primer lloc, jurídiques, ja que ADICAN (l'organització que reuneix les principals distribuïdores multinacionals nord-americanes del sector) va tenir una reacció molt negativa: es va declarar immediatament contrària a la legislació, va amenaçar d'abandonar el mercat català i va arribar a elevar un recurs davant del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, el qual va resoldre, finalment, contra la pretesa legalitat de les sancions (6 de febrer de 1999). En segon lloc, aquesta sentència va activar, necessàriament, la via, mai abandonada fins llavors, de la negociació política amb les multinacionals per part de l'aleshores conseller de Cultura, Joan Maria Pujals, màxim impulsor polític de la modificació legal. Certament, quan es va eliminar el poder d'aplicació de sancions, el contingut del decret que regulava la llei quedava considerablement disminuït, per la qual cosa la intransigència de les multinacionals, manifestada clarament durant tot el període, semblava assolir un nou impuls, ara amb la benedicció de la sentència favorable als seus interessos.

Com a resultat de les negociacions entre el conseller i les empreses multinacionals¹² es va assolir un primer acord, anunciat pel mateix Pujals durant la campanya electoral per a les eleccions autonòmiques d'octubre de

(10) Hi van votar en contra, però per raons diametralment oposades, el Partit Popular (contrari a l'establiment de sancions) i Esquerra Republicana de Catalunya (per considerar que alguns apartats eren massa fous en relació amb els seus punts de vista sobre la matèria). Malgrat que tant el PSC-PSOE com Iniciativa per Catalunya-Verds van votar-hi a favor, aviat van expressar el seu escepticisme sobre la capacitat del Govern de Convergència i Unió per imposar els enunciats desenvolupats a posteriori pel decret 237.

(11) Posteriorment, el nou conseller de Cultura, Jordi Vilajoana, va declarar a Catalunya Ràdio (divendres 25 de febrer de 2000) l'obertura de converses amb directius d'ADICAN per tal d'arribar a l'acord que el 10% de les còpies dels títols a priori més comercials s'estrenin en versió doblada al català. Vegeu Casimiro Torreiro: "¿Sensatez o impotencia?", a *El País*, suplement Catalunya, 2 de març de 2000.

(12) A més de la que es va establir amb les dues empreses catalanes (Lauren Films i Filmax) tècnicament més afavorides per un decret que, si s'hagués aplicat tal com es preveia, les hauria deixat en bones condicions de competir pel mercat català, ja que han demostrat, els darrers anys, una voluntat clara d'estrenar simultàniament títols d'èxit en català i en castellà.

1999, segons el qual s'estrenarien doblades al català fins a 18 pel·lícules estrangeres d'èxit previsible en els vuit mesos següents a l'anunci. Els sectors crítics destacaven que això es faria a càrrec dels fons públics¹³.

El fet que a principi de 2000 alguns d'aquests títols ja s'haguessin projectat (entre ells, dos són de Disney, *Tarzan* i *Winnie the Pooh*; dos més d'Hispano Fox, *La platja* i *Anna i el rei*, i Lauren Films ja ha estrenat *Agnes Browne*) no és obstacle per considerar que, tal com va ser concebut i per als objectius que va ser planejat --la plena normalització del català com a llengua de comunicació en l'àmbit cinematogràfic, que és la gran assignatura pendent des de la implantació de la democràcia--, el decret té molt poca força davant del poder de la distribució multinacional i del consegüent, i escandalitzat, temor dels exhibidors locals de perdre el pastís que implica disposar dels títols més atractius de cada temporada¹⁴.

Deixar establert què podria passar en cas d'una aplicació completa de l'esmentat decret pot ser, més aviat, matèria d'especulació per a sociòlegs de la llengua; l'analista de la indústria cinematogràfica només pot deixar constància de la seva creença que, si bé pot tenir una gran repercussió en altres àmbits de la vida social catalana (administració de justícia, ensenyament, etc.), res no sembla augurar que el seu abast en el sector cinematogràfic pugui arribar a ser important. Les solucions s'hauran de buscar en accions coordinades, més enllà de l'estricta marc de les polítiques cinematogràfiques, en el nou context de la indústria audiovisual.

*Les solucions
s'hauran de
buscar en accions
coordinades, més
enllà de l'estricta
marc de les
polítiques
cinematogràfiques,
en el nou context
de la indústria
audiovisual*

Referències

✓Comissionat per a la Societat de la Informació (1999): *La indústria audiovisual a Catalunya: una nova etapa*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

✓Departament de Cultura (1999): *Exhibició cinematogràfica a Catalunya 1998*. Document inèdit. Barcelona: Departament de Cultura, 25 de maig.

✓Departament de Cultura (1989-1999): *Memòria del Departament de Cultura, 1988-1998*. Barcelona: Departament de Cultura.

✓Esteban, José Ángel; Carlos López (1994): "El cine del año", a *Academia*, núm. 5, gener, pàg. I-XVI.

✓Fundesco (1993): *La industria cinematográfica en España (1980-1991)*. Madrid: Ministerio de Cultura.

✓Ministerio de Cultura (1999): *Boletín informativo*. Madrid: Secretaría de Estado de Cultura, Instituto de la Cinematografía y de las Artes Audiovisuales (ICAA).

✓Ministerio de Cultura, ICAA (1999): *Datos cinematográficos* (avanç fins a agost de 1999). Madrid: Ministerio de Cultura.

✓Sociedad General de Autores y Editores; Fundación Autor (1999): *Anuario SGAE de las artes escénicas, musicales y audiovisuales 1999*. Madrid: Fundación Autor.

(13) Teresa Cendrós: "La llengua: el debat que no cessa", a *El País*, suplement Catalunya, pàg. 5, 30 de setembre de 1999.

(14) De fet, les declaracions del conseller Jordi Vilajoana sancionen políticament la fi del decret, pel que fa a la vessant cinematogràfica.